

işpan hakları ortak platformu
ESHİD
HİD
İNGO
UAG TÜRKİYE
YURTTAŞLIK DERNEĞİ

BİLGİ NOTU/FACT SHEET

EPI 2015 Tavsiyelerinin uygulanması/implementation of the recommendations of UPR - 2015

KUVVETLER AYRILIĞI- YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Yargı bağımsızlığının güvence altına alınması yönünde 12 Tavsiye verilmiştir. Türkiye, tüm tavsiyeleri kabul etmiştir.

YARGI BAĞIMSIZLIĞI TAVSİYELERİ

Şili, Slovakya, Amerika Birleşik Devletleri, Singapur, Meksika, Lüksemburg, Danimarka, İsviçre, Namibya, Uruguay, Avustralya, Avusturya

TAVSİYELERİN İÇERİĞİ:

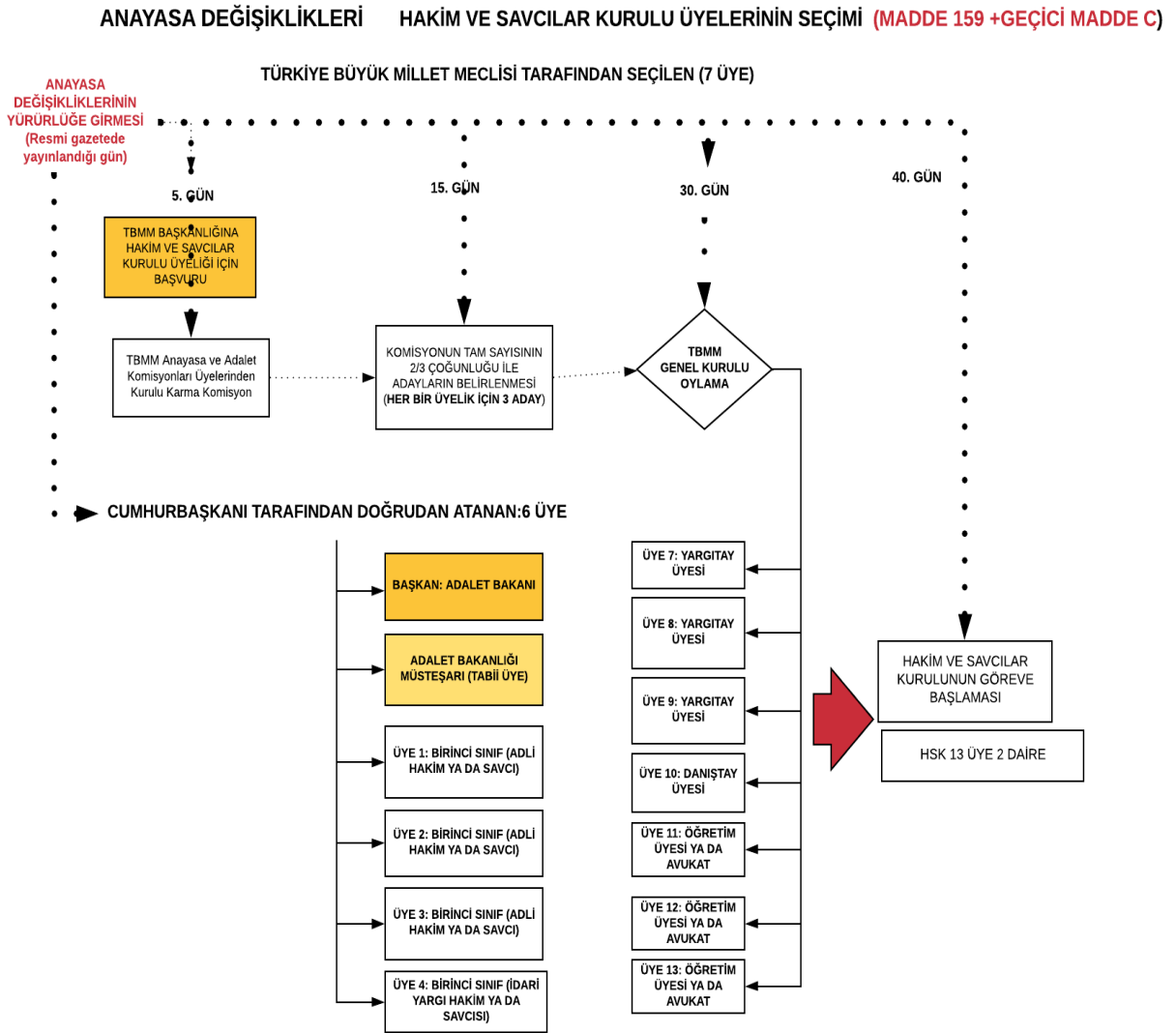
1. Yargının Yürütmeden tam bağımsızlığının güvence altına alınması
2. Bağımsız yargının güçlendirilmesine yönelik reform sürecinde sivil toplumun, AGİT'in ve Venedik Komisyonunun görüşlerinin alınması ve işbirliği
3. BM Hakimler ve Avukatların Bağımsızlığı Özel raportörünün tavsiyelerinin uygulanması

Yargı Bağımsızlığı ile ilgili olarak Türkiye'deki gelişmeleri iki temel başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi 2016 yılının ikinci yarısında ilan edilen ve iki yıl süren Olağanüstü Hal (OHAL) ve uygulamaları, bir diğeri de OHAL döneminde yapılan Anayasa değişiklikleridir.

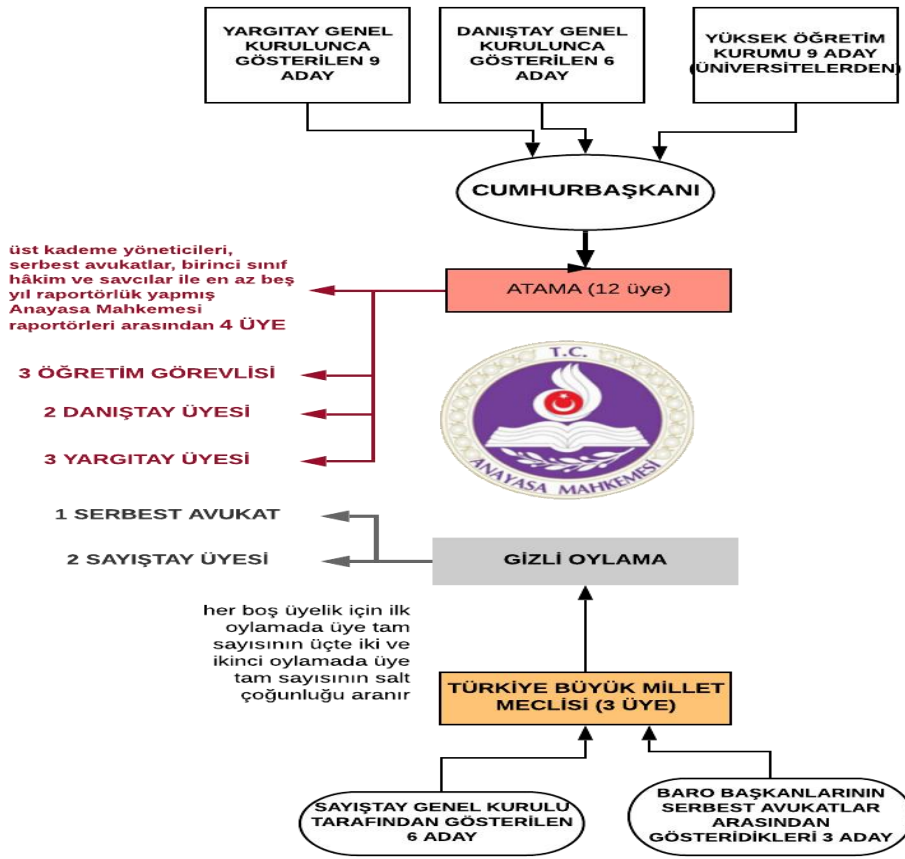
ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ

OHAL döneminde hükümet sistemini değiştiren bir anayasa değişikliği referandumu yapılmıştır. Anayasa değişikliği yapım sürecinde katılımcı yöntemler işletilmemiş ve başta AK Venedik Komisyonu olmak üzere uluslararası mekanizmaların görüş ve tavsiyeleri dikkate alınmamıştır. Anayasa değişikliği ile parlamenter hükümet sistemi kaldırılmış, parlamentonun denetim ve yasamaya ilişkin yetkileri zayıflatılmış, cumhurbaşkanının partili olma yasağı kaldırılmış ve cumhurbaşkanı yürütmeye tek erk olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla yasama ve yargının üzerindeki etkisi güçler dengesini bozacak biçimde artmıştır.

Yeni anayasa ile Hâkim ve Savcılar Kurulu (HSK) yeniden yapılandırıldı. Hâkim ve savcılarının özlük haklarını düzenleyen ve yürüten HSK'nin üye sayısı 15'den 13'e indirildi. Kurulun 6 üyesinin doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından, 7 üyesinin de TBMM tarafından seçileceği düzenlemesi getirildi. Cumhurbaşkanı tarafından atanan 6 üyenin içinde yer alan Adalet Bakanı kurulun başkanı olarak belirlendi. Hükümet sisteminin değişmesi ve HSK'nin yeniden yapılandırılması birlikte düşünüldüğünde yargının yürütmeye bağıllığı tehlikeli biçimde artmıştır. Anayasa Mahkemesi dahil olmak üzere diğer Yüksek Mahkemelerde de aynı sonucu yaratan düzenlemeler yapılmıştır.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde de yeni anayasa ile yapısı değiştirilen yürütme erkinin ağırlığı artmıştır. Yürütme Erkinin başı olan Cumhurbaşkanı 15 üyenin 12'sini kendisi, geri kalan 3 üye de TBMM tarafından seçilecektir.

Referandum sürecine gitmeden önce Avrupa Konseyi, Venedik Komisyonu¹ tarafından değerlendirilen Anayasa değişiklikleri konusunda verilen Görüş'te, Olağanüstü Hal dönemlerinde yapılacak Anayasa Değişikliklerinin müzakerelerin kamuya açık ve özgürce yapılabilmesi için "buna olanak sağlayan bir ortamda" yapılması gerekliliğinin altı çizildi.

"28. Venedik Komisyonu'nun da mükerreren ifade ettiği üzere "demokratik bir Anayasa yapım sürecinin temel şartları, çoğulcu görüşlere imkân tanıyan koşulların ve yeterli zaman dilimlerinin oluşması, şeffaflık, açıklık ve kapsayıcılık ve ayrıca tartışmalı konuların usullere uygun şekilde müzakere edilebilmesidir". 10 Yeni ve iyi bir Anayasa, toplum içinde mümkün olabilecek en geniş görüş birliği esas alınarak kabul edilmeli ve [...] "demokratik standartlarla aynı doğrultuda ve toplumun tamamı tarafından kabul gören, daimi bir metnin kabul edilmesindeki en önemli ön koşul, muhtelif siyasal erkleri, sivil toplum kuruluşları ile sivil dernekleri, akademik çevreyi ve basını da içine alan geniş ve sağlam temelli bir müzakerenin gerçekleşmesidir. Çok katı zaman kısıtlamalarından kaçınılmalı ve yeni Anayasanın kabulüne ilişkin takvim, müzakerede kaydedilen ilerlemelere uygun olmalıdır". 11 Müzakerelerin kamuya açık ve özgür yapılabilmesi için "buna olanak sağlayan bir ortamda" yapılmaları gereklidir.12 "Ayrıca halk oylamasına başvurulacaksa halk oylamasının uygun olarak icra edilmesi, açıklık ve şeffaflığın sağlanması ve seçmenlere açık ve kesin alternatifler sunulması büyük önem arz etmektedir". 13

OLAĞANÜSTÜ HAL DÖNEMİ

Temmuz 2016-Temmuz 2018 arasında uygulanan Olağanüstü Hal döneminde Hâkim ve Savcılar Kuruluna verilen yetki ile sivil mahkemelerde görev yapan 4113 hâkim ve savcı haklarında herhangi bir yargı kararı olmaksızın ömür boyu meslekten ihraç edildi.² İhraç edilen hâkim ve savcılarının önemli bir bölümü tutuklandı.

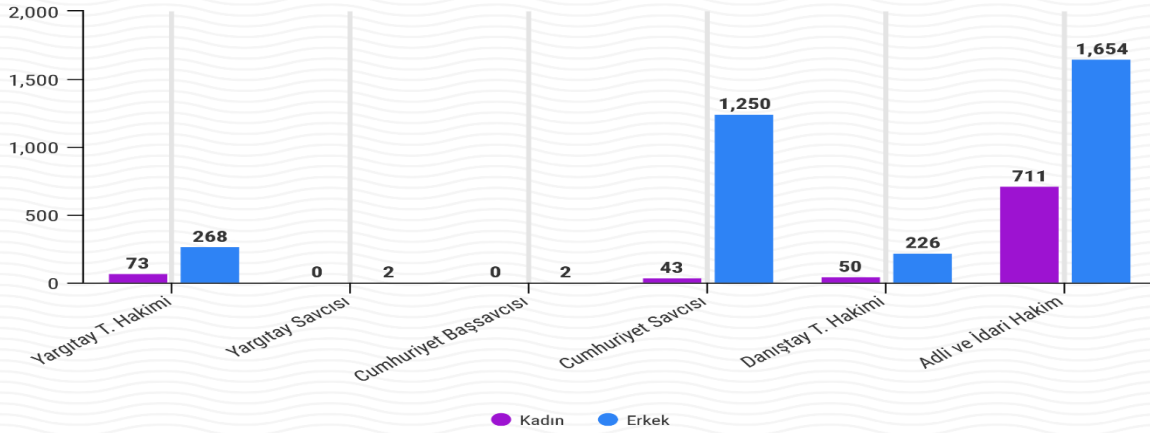
¹ Bkz. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)005-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)005-tur)

² 21 Temmuz 2016-20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu; 4.5. Yargı Kurumlarından İhraçlar sh. 41-44, Yayınlama Tarihi: 17 Nisan 2018; Yayın Sahibi: İnsan Hakları Ortak Platformu, erişim: http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC-Hal_17042018.pdf

Dönemin Adalet Bakanı tarafından bütçe görüşmelerinde Ekim 2016 tarihi itibarıyla 2410 hakim ve savcı tutuklu olduğu bilgisini verdi.³

4

2016-2018 OHAL DÖNEMİ: İHRAÇ EDİLEN HAKİM VE SAVCILARIN CİNSİYETE VE KURUMLARA GÖRE DAĞILIMI

OHAL 18 Temmuz 2018'de kaldırılmış olsa da 30. Temmuz 2018'de çıkarılan 7145 sayılı torba yasada OHAL'de başlatılan ihraç uygulamalarının 3 yıl daha devam edeceği düzenlenmiştir. Nitekim 10 Ocak 2019'da 17 hakim ve savcı daha ihraç edilmiştir. İhraç edilen yargıçların yerine 8000'i aşkın yeni savcı ve hâkim göreve başlatılmıştır ki bu sayı bu toplam sayının %45'ini oluşturmaktadır. Yeni yargıç ve savcılar için yazılı sınavda başarılı olma koşulu kaldırılarak ve çoğu yeni oluşturulan HSK tarafından atanmıştır.

Tavsiyeler

- Hakim ve Savcılar Kurulu'nun yapısı ile ilgili olarak Anayasa'da yapılan değişikliklerin Venedik Komisyonunun tavsiyeleri doğrultusunda geri alınması ve yargının yürütmenin erkinin kontrolünden çıkarılarak yargı denetim sisteminin bağımsızlığının güçlendirilmesi,
- Sorunun yapısal kaynaklarını ortadan kaldırmak için demokratik bir anayasa yapım sürecinin tesis edilmesi; yasama yürütme ve yargı ilişkilerinin hukuk devleti ve güçler ayrılığı ilkelerine uygun biçimde düzenlenmesi
- 7145 sayılı yasanın olağanüstü hal tedbirlerini olağan düzene taşıyan 33. Maddesinin ivedilikle ilga edilmesi.

EK. Yargı Bağımsızlığı İlkeleri

Sorumluluk Reddi:

Bu bilgi notu, Avrupa Birliği İnsan Hakları ve Demokrasi hibe programı kapsamında desteklenen Evrensel Periyodik İnceleme Tavsiyelerinin Uygulanmasının İzlenmesi projesi kapsamında Kapasite Geliştirme Derneği tarafından hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, Bilgi Notunun içeriğinden hiçbir biçimde sorumlu kılınmaz.

³ Plan ve Bütçe Komisyonu Tanakları, 22.11.2016; Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'ın sorulara verdiği yanıtlardan alınmıştır. Bkz sayfa 91.

EK: YARGI BAĞIMSIZLIĞI İLKELERİ

1. Yargı bağımsızlığı devlet tarafından güvence altına alınır ve anayasada veya iç hukukta yargı bağımsızlığına yer verilir. Yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve gözetmek bütün hükümet kurumlarının ve diğer kurumların görevidir.
2. Yargı organı, önündeki sorunlar hakkında herhangi bir tarafın herhangi bir nedenle doğrudan veya dolaylı kısıtlama, etki, teşvik, baskı, tehdit ve müdahalesine maruz kalmaksızın, maddi olaylara ve hukuka dayanarak tarafsız bir biçimde karar verir.
3. Yargı organı yargısal niteliğe sahip her konuda yargılama yetkisine ve karar vermesi istenen bir sorunun kendisinin hukuken tanımlanan yetkisine girip girmediği hakkında münhasıran karar verme yetkisine sahiptir.
4. Yargılama sürecine usulsüz ve yetkisiz müdahale yapılamaz ve yargısal kararlar değişikliğe tabi tutulamaz. Yargısal organların verdikleri cezaların hukuka uygun olarak yargısal denetime tabi tutulması veya yargı organlarının verdikleri cezaların yetkili makamlar tarafından azaltılması veya başka bir ceza ile değiştirilmesi bu prensibi ihlal etmez.
5. Herkes, önceden konmuş hukuki usullere göre yargılama yapan olağan mahkemelerde veya yargı yerlerinde yargılanma hakkına sahiptir. Olağan mahkemelere veya yargı yerlerine ait olan yetkilerin ellerinden alınması amacıyla, yerleşmiş yasal usulleri gereği gibi uygulamayan yargı yerleri kurulamaz.
6. Yargı bağımsızlığı prensibi, yargılama organının davaları adil bir biçimde görmesini ve tarafların haklarına saygı gösterilmesini gerektirir ve yargılama organına bu imkânı verir.
7. Yargı organlarının görevlerini gereği gibi yapmalarını mümkün kılmak için yeterli kaynakları ayırmak, her üye devletin görevidir.

Hâkimlerin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü

8. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne uygun olarak, diğer vatandaşlara olduğu gibi yargı organı mensuplarına da ifade, inanç, örgütlenme ve toplanma hakkı tanınır; ancak hâkimler bu haklarını kullanırlarken, her zaman görevlerinin itibarını ve yargının tarafsızlığını ve bağımsızlığını koruyacak tarzda hareket ederler.
9. Hâkimler, kendi menfaatlerini savunmak, mesleki eğitimlerini geliştirmek ve yargı bağımsızlığını korumak için hâkimlerden oluşan örgütler kurabilir, bu örgütlere ve diğer kuruluşlara üye olabilirler.

Hâkimlerin Nitelikleri, Göreve Seçilmeleri ve Eğitimleri

10. Hâkimler, gerekli hukuk eğitimini ve niteliklerini almış, dürüst ve ehliyetli kişiler arasından seçilir. Yargısal göreve seçim yöntemleri düzenlenirken, uygunsuz saiklerle atama yapılmasına karşı koruyucu tedbirler getirilir. Hâkimlerin seçiminde ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum ve statü gibi nedenlerle bir kimseye karşı ayrımcılık yapılamaz. Yargısal görev için adayların o ülkenin vatandaşı olma şartı aranması, ayrımcılık yapılması şeklinde anlaşılmalıdır.

Hizmet Şartları ve Hâkimlik Teminatı

11. Hâkimlerin görev süresi, bağımsızlığı, güvenliği, ücretleri, hizmet şartları, emekli aylıkları ve emeklilik yaşı yasada yeterli şekilde güvence altına alınır.
12. Hâkimler ister atanmış ister seçilmiş olsunlar, zorunlu emeklilik yaşına kadar veya süreli bir görevleri varsa sürelerinin dolmasına kadar görev yapmaları güvence altına alınır.
13. Meslekte yükselmenin bulunduğu sistemlerde hâkimlerin yükselmeleri, başta yeterlilik, dürüstlük ve deneyim olmak üzere nesnel faktörlere dayanır.
14. Hâkimlerin üyesi oldukları mahkeme içinde davaların dağıtımı, yargı idaresinin bir iç işidir.

Mesleki Gizlilik ve Dokunulmazlık

15. Hâkimler, aleni yargılama süreçleri hariç olmak üzere görevleri sırasında edindikleri gizli bilgiler konusunda ve yaptıkları müzakere ve değerlendirmeler konusunda mesleki gizlilik kuralıyla bağlıdırlar ve bu tür konular hakkında tanıklık yapmaya zorlanamazlar.
16. Disiplin prosedürleri, temyiz hakları ve devletten tazminat isteme hakları saklı kalmak kaydıyla, ulusal hukuka uygun olarak, hâkimler yargısal yetkilerini kullanmalarında uygunsuz davranış veya ihmal gerekçesiyle maddi tazminat istenen hukuk davalarına karşı kişisel dokunulmazlığa sahiptir.

Disiplin, Uzaklaştırma ve Görevden Alma

17. Mesleki sıfatları nedeniyle bir hâkim hakkında yapılan bir suç isnadı veya bir şikâyet, uygun bir usule göre hızla ve adil bir biçimde takip edilir. Hâkimler adil olarak yargılanma hakkına sahiptir. Hâkim tarafından aksi talep edilmedikçe, incelemenin ilk aşaması gizli tutulur.
18. Hâkimler sadece görevlerini yapamayacak duruma gelmeleri veya görevleriyle bağdaşmayacak davranışlarda bulunmaları sebebiyle görevlerinden alınabilir veya görevlerine son verilebilir.
19. Bütün disiplin, uzaklaştırma ve göreve son verme işlemleri, yargısal faaliyetin yerleşik standartlarına göre karara bağlanır.

20. Disiplin, uzaklaştırma ve göreve son verme kararları bağımsız bir denetime tabidir. Bu ilke en yüksek mahkemenin veya yasama organının itham ve benzeri yargılama süreçlerinde aldığı kararlar için geçerli değildir.